

Mérei franciás műveltsége és a NÉKOSZ-hoz fűződő viszonya is igenis fontos művelődéstörténeti adalék lehet! S valódi művelődéstörténeti csemege (a francia-magyar kultúrhistoriai kapcsolatokat illetően is) cserkészeink felkészülése s részvétele a Moisson-i dzsemborin, s legalább annyira az hazatérésük...

Úgy vélem, a felvetett példák nem egyszerűen neveléstörténetiek. Bizony igencsak művelődéstörténetiek azok – abban az értelemben, ahogyan ezt magam is értelmezem. S a fenti tények neveléstörténeti elemzése, értékelése is csak akkor lehet hatékony, ha művelődéstörténeti horizontról figyel rájuk a neveléstörténész.

Ezért örültem a problémafelvető kötetnek, s azért értek egyet a bevezető tanulmány szerzőjével.

Monok István (2003, szerk.) *A művelődéstörténet problémái.*
MTA Művelődéstörténeti Bizottsága, Budapest.

Trencsényi László

Magyar fiatalok az ezredfordulón

Az ezredforduló főbb folyamatai közvetlen hatást gyakoroltak a gazdaságra, a munkaerőpiacra, az oktatásra és a társadalomra, s döntően befolyásolták a fiatalok sorsát is. Több mint tíz évvel a rendszerváltás után érdemes mérlegelni, milyen lehetőségeket kínált a 20. század vége az ifjúságnak, hogyan hatottak a változások a „rendszerváltás nemzedékére”, mit tartanak az utóbbi évtizedben felnőtt fiatalok korunk legégetőbb problémáinak, és milyen reményekkel néznek a 2000-es évek elé.

A társadalmi gondolkodásban határozott és gyakran előítéletektől sem mentes kép él a mai magyar fiatalságról, ám ez nem mindig bizonyul megalapozottnak. Ha mélyrehatóbban kívánunk informálódni az ezredforduló magyar ifjúságának helyzetéről, jellemzőiről, s empirikusan igazolt tájékoztatást szeretnénk olvasni, feltétlenül lapozzuk fel az „Ifjúság 2000 Tanulmányok I.” című kötetet, amely *Szabó Andrea*, *Bauer Béla* és *Laki László* szerkesztésében jelent meg 2002-ben.

A kötet egy 2000 őszén végzett kérdőíves szociológiai vizsgálat eredményeit dolgozza fel, melynek során 15–29 éves fiatalokat kérdeztek. A szokatlanul magas elemszámú (8000 fős) minta területileg, nemek és korcsoportok szerint reprezentálja a 15–29 éves magyar ifjúságot. A több minisztérium közös finanszírozásával zajló kutatás több hazai kutatóműhely együttműködésének keretében valósult meg, és alapját képezi a 21. század ifjúság-kutatásának. A csaknem háromszáz oldalas kötet nem csupán végeredményeket tár az olvasók elé, hanem beavatja őket a kutatásba és felkínálja az értelmezéseket. Egyben arra is lehetőséget kínál (CD-melléklete révén), hogy ki-ki folytathassa az adatbázis elemzését.

A tanulmánykötet első, „Módszertani keretek” című fejezete a mintavétel és adatfelvétel szempontjainak korrekt, pontos leírásával betekintést nyújt a kutatás módszertanának részleteibe. Ezután olvashatunk az iskola és munka világáról, a fiatalok életkörülményeiről, a szabadidő eltöltéséről, az értékek világáról, a politikához való viszonyról és további aktuális kérdésekről, tizenkét témakörben.

A könyv kiemelt kérdésként kezeli, hogy milyen hatást gyakorolnak napjaink trendjei az ifjúságra. Kitérített figyelmet szentel az ifjúság által leginkább égetőnek tartott prob-

lémáknak. Részletezi, hogy az „általános kép” mennyire érvényesül a különféle településtípusokon, ismerteti a regionális és településtípusok közötti növekvő különbségeket.

A kötetben olvashatunk a fiatalok munkaerőpiaci helyzetéről, gazdasági aktivitásáról, foglalkoztatottságáról, a rendszerváltást követő évtizedben megváltozott magyar munkaerőpiac szerkezetéről, követelményrendszeréről és működéséről. A tizen- és huszonevesek körében aktuális probléma a munkavállalás idejének kitolódása, az elbocsátás jelensége, az iskola utáni követlen elhelyezkedés megghiúsulása, a pályakezdők munkanélkülisége. A vizsgálat eredményei szerint a 15–29 éves fiatalok körében is megélt tapasztalattá vált a munkanélküliség. A korosztály egyharmada (34 százaléka) volt már munkanélküli. Ez az arány a munkaerőpiacon már legalább 3 hónapot eltöltött fiatalok körében még magasabb, 47 százaléka! A kötet választ ad azokra a kérdésekre, vajon mennyire tartanak a fiatalok a munkanélkülivé válástól. Szoronganak-e az elhelyezkedés kudarcától, az egyes iskolatípusban végzetek milyen foglalkozásokban helyezkednek el, mennyire elégedettek környezetükkel, milyen terveik vannak?

A vizsgálati eredmények jelentős származási és területi különbségekre hívják fel a figyelmet a tizen- és huszonevesek körében. Az egyes korosztályok jellemzőinek különbségéhez hozzájárul, hogy míg a 23–26 évesek a demográfiai hullámhegy csúcsán helyezkednek el, a 15–17 évesek száma lényegesen kevesebb.

Az oktatás széles körűvé válása eredményezte hazánkban, hogy megváltoztak az oktatás és képzés feladatai, funkciói. Előterbe került az oktatási intézmények minőségi kritériumainak vizsgálata, a minőség javításának igénye. A középfokú iskolázás gyors elterjedése és általánossá válása a lakosság iskolai végzettségének emelkedését eredményezte. Napjainkban megnövekedett a gimnáziumi és szakközépiskolai képzés iránti érdeklődés, nagyobb lett a kereslet a harmadfokú képzés iránt, a szakképzés keretei pedig későbbre tolódtak ki. Mivel az iskolarendszer nem volt felkészülve a gyors változásokra, ez a folyamat maga után vonhatja a képzés színvonalának csökkenését. További nehézségeket jelenthet, hogy napjainkban a szakképző intézetek kevésbé népszerűek, háttérbe szorulnak a „hagyományos” tantárgyak, és a „piacképes” ismeretek válnak hangsúlyossá.

A szerzők szerint az iskolaválasztás, a végzettség meghatározó szerepet tölt be a munkaerőpiaci esélyek tekintetében. Azoknak, akik nem fejezték be az általános iskolát, csak egyharmada vált aktív keresővé. Azoknak, akiknek az általános iskola a legmagasabb iskolai végzettsége, alig több, mint kétötöde lépett be a munkaerőpiacra. A szakmunkásképzőt és középiskolát végzetek háromnegyede, a főiskolát, egyetemét végzeteknek pedig 82 százaléka aktív kereső. Az utóbbi éveket jellemző gazdasági és társadalmi trendek a fiatalok egyes csoportjainak leszakadását, más csoportjainak esélynövekedését eredményezték.

A kilencvenes évek meghatározó jelenségei közé tartozik a számítástechnika és a telekommunikáció rohamos fejlődése. A két terület összekapcsolódásából új kommunikációs formák alakulnak ki, az információ-hozzáférés lehetőségei jelentősen megváltoztatják életünk számos területét. A változások rendkívül gyors méretűek és expanzív jellegűek. Erre utal az információs forradalom kifejezés, mivel a társadalom is változik az „információs környezet” hatására. Különösen mélyreható változások várhatók az oktatás, a tanulás, a képzés és továbbképzés területén. Az új technológiák megjelenése nagy kihívás az oktatás tradicionális rendszerének és megszokott módszereinek.

A munkaerőpiacon jelentős előny a számítógép használata, az informatika ismerete. A vizsgálat eredményei szerint a fiatalok számítógéppel való ellátottságát illetően regionális különbségek figyelhetők meg, melyek elsősorban anyagi, másodsorban infrastruktúrális különbségekre vezethetők vissza. Ez a jelenség szoros összefüggést mutat a szülői iskolai végzettségével.

A tanulmányok befejezése, a munkába állás magával vonhatja a szülői ház elhagyását, a saját család alapítását, az önállóvá válást. A vizsgált populáció 70 százaléka él szülei-

vel, 19 százaléka saját lakásban. A fiatalok elsősorban házasságkötés (37 százalék) miatt hagyják el a szülői házat.

A könyv a párkapcsolat-formálódás legfontosabb jellemzőit is ismerteti. Rámutat, hogy az elmúlt 30 évben folyamatosan csökkentek a házasságkötési arányszámok és fokozatosan felfelé tolódott a házasságkötési életkor.

Az egészségi állapot szempontjából veszélyeztetett fiatalok demográfiai és társadalmi jellemzőiről megtudhatjuk, hogy az alacsony iskolai végzettség, a munkanélküliség, a szegénység, a család funkciózavarai a későbbi egészségi állapot szempontjából veszélyt jelentenek. A vizsgálat szerint a magyar fiatalok egészségi állapota kiegyensúlyozott, jónak mondható. A fiatalok életmódjának egyik meghatározó eleme a sport, melyet a kutatás kulturális viselkedésmintaként fog fel, a fogyasztói kultúra változásának összefüggésében értelmezi. A vizsgálat feltérképezi a magyar fiatalság sportolási-tesztelési szokásait.

A kutatás hangsúlyt helyez arra a kérdésre, hogy milyen az ifjúság viszonya a kultúrához, megváltoztak-e napjainkban a kulturális szokások, milyen helyet töltenek be a kulturális javak a fiatalok életében, mennyire előítéletesek napjaink tizen- és huszonevesei, mi jellemzi az ifjúság értékítéleteit, megítéléseit.

Eddig kevés olyan átfogó, feltáró jellegű kutatás született, amely az ifjúság és a vallás kapcsolatát elemezte. E hiányt pótolja az a tanulmány, mely arra világít rá, hogy a társadalmi változások milyen módon mutatkoznak meg a fiatalok vallásosságában.

A könyv arra is rámutat, hogy milyen a jövő nemzedékének társadalmi közérzete, politikához való viszonya, hogyan élte és éli meg a magyar ifjúság a politikai változásokat. A vizsgálat széles korcsoportokat felölelő mintája lehetővé tette olyanok véleményét megismerni, akik részesei lehetnek a politikai intézményrendszer átalakításának, de a „rendszerátalakítás nemzedékéből” olyan fiatalokét is, akik politikai értelemben már az új korszakban szocializálódtak. A 2000-es adatfelvétel optimista jövőképet regisztrált a fiatalok körében, azonban a tanulmánykötet a politika iránti érdeklődés igen alacsony intenzitására hívja fel a figyelmet. Hangsúlyt helyez arra is, hogyan vélekednek a fiatalok a NATO-csatlakozásról, és egyetértenek-e az európai uniós csatlakozással.

Az „Ifjúság 2000” pillanatfelvételt ad arról a helyzetről, amely a 15–29 éves korosztályt jellemezte 2000 végén. A kutatás eredményei új összefüggésben mutatják be azt a korosztályt, amelyről csak részleges korábbi vizsgálatok számoltak be. A vizsgálat sok tekintetben épít az elmúlt évtizedben folytatott kutatások tapasztalataira. Ezek eredményeit összegzi, hasonlítja össze a 2000-es eredményekkel.

A tanulmánykötet erénye, hogy az utóbbi évtizedekben végbemenő változásokat átfogóan mutatja be. Megnyerő vonása továbbá, hogy többféle megközelítési móddal, eltérő szempontok figyelembevételével, a tanulmányok változatos stílusával, sokszínűségével találkozhatunk. Táblázatok segítik a tájékozódást az adatok között, diagramok teszik szemléletesebbé a vizsgálat eredményeit. A tanulmányok továbbgondolásra érdemesek, de a kiadványt az is lehetővé teszi, hogy az olvasó maga is további elemzéseket végezzen.

A tanulmányok mértékletességét tanúsítanak a számadatok közlésében. Amennyiben az olvasó további eredményekbe kíván betekinteni, a kötet CD-melléklete segítségével

A tizen- és huszonevesek körében aktuális probléma a munkavállalás idejének kitolódása, az elbocsátás jelensége, az iskola utáni közvetlen elhelyezkedés megghiúsulása, a pályakezdekők munkanélkülisége. A vizsgálat eredményei szerint a 15–29 éves fiatalok körében is megélt tapasztalattá vált a munkanélküliség. A korosztály egyharmada (34 százalék) volt már munkanélküli. Ez az arány a munkaerőpiacon már legalább 3 hónapot eltöltött fiatalok körében még magasabb, 47 százalék!

szerezhet újabb ismereteket a vizsgálatról. A CD tartalma HTML rendszerben működik, a dokumentumokat böngésző segítségével tekinthetjük meg. Kétféle módon nyerhetünk hasznos információkat. Egyrészt gyakoriság-eloszlásokat kérhetünk, azaz olyan adatokat kereshetünk ki az adatbázisból, melyek a legalapvetőbb ismeretekről, kérdésekről informálnak, például hogy milyen válaszok születtek, azok milyen százalékos megoszlásban. Másrészt az alapinformációkon túlmenő tájékoztatást kapunk, ha keresztábrákat készítünk az adatfelvétel legfontosabb szociológiai ismérvei szerint.

A CD az adatokat témakörök szerint csoportokba rendezve mutatja be. Grafikonok teszik az eredményeket még követhetőbbé, érthetőbbé. A minta nagysága lehetőséget nyújt olyan keresztmetszetek, dimenziók vizsgálatára, melyekre egy „hagyományos” reprezentatív vizsgálat alkalmával nem lett volna mód.

A tanulmánykötet és melléklete széles olvasóközönség számára szolgál értékes információkkal. Tanulmányozása nélkülözhetetlen a kutatók számára, mivel nemcsak egy sokrétű reprezentatív vizsgálatot mutat be, hanem napjaink lényeges kutatásainak eredményeit szintetizálja. A könyv laikus és tájékozottabb olvasók számára egyaránt informatív. A tudományos igényesség mellett az elemzések rendkívül érthetőek, olvashatóak, azonban a statisztikában járatlanok számára sem jelent teljesíthetetlen próbatételt a kötet olvasása és értelmezése.

Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László (2002): *Ifjúság 2000 Tanulmányok*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest.

Holik Ildikó

„A hiányzó első lap”

*„Mert bármennyit tanult is valaki,
nem szabad elfelejtenie,
hogy még nem jutott el az első lapig”.*

Alberto Manguel talányos jelentésű fejezetcíme arra az olvasástörténeti nézőpontra utal, melyre kultúrtörténeti-önéletrajzi könyve egésze is példa. Az olvasás történetét bebarangoló esszéje az olvasás kultúrtörténetével foglalkozó szaktudományos kiadványok hiányosságait pótolja azzal, hogy rámutat: az olvasás végső soron „tudás, öröm, felelősség és hatalom”, ez így együtt, szétválaszthatatlanul adja „a hiányzó első lap” tapasztalatát.

Ahogy egy könyv soha nem „olvasható ki” teljes egészében, ugyanúgy az olvasás tevékenységének, az olvasás történetének kutatása is befejezhetetlen. Az olvasás nem csupán kultúrák közvetítés, nemcsak testi gesztusok sora, hanem „életműködés”, azaz az életünkhöz ezer szállal kapcsolódik, a felismerés örömétől a rejtjel-fejtés nyűgéig. Így az olvasás története is ezerféle színárnyalatban mutatkozhat meg előttünk, és ráébredünk: „az olvasás története sem más, mint minden egyes olvasó története”.

A közelmúltban megjelent olvasástörténeti könyvek sorában így a mangueli látásmód sajátosan új szint hoz. Míg például a *Guglielmo Cavallo* és *Roger Chartier* szerkesztésében megjelent tanulmánykötet, „Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban” diakronikus szemlélettel (a görög kezdetek olvasásmódjától a posztmodern, kánonokat lebontó